Bakgrunn for undersøkelsen

Ukom

OVERGREP FORKLEDD SOM BEHANDLING

Bakgrunn for undersøkelsen

Publisert 27. november 2024

ISBN 978-82-8465-039-5

Vi hører med jevne mellomrom om helse- og omsorgspersonell som har utsatt pasienter og brukere for grenseoverskridende seksualiserte handlinger. De siste årene har flere svært alvorlige saker blitt omtalt i media (1-6).

Grenseoverskridende atferd er et vidtfavnende begrep som rommer glidende overganger; fra rollesammenblanding med privatisering eller romantisering til seksuelle grensekrenkelser og åpenbare overgrep. De svært forskjellige gradene kan komplisere vurderingen av den enkelte sakens alvorlighet. Fra utsiden kan romantiske følelser mellom et helsepersonell og en pasient eller bruker framstå som mindre alvorlig. Fra et yrkesetisk og juridisk perspektiv vil det å gi etter for slike følelser være i strid med yrkesutøvelsen, og kan føre til at helsepersonellet mister autorisasjonen.

Foto: Shutterstock

Sett opp mot antall helsepersonell i helse- og omsorgstjenesten avdekkes det relativt få saker som dreier seg om grenseoverskridende atferd, men disse utgjør en alvorlig trussel både mot pasientsikkerheten og tilliten til helsevesenet. Flere av sakene som er gjort kjent gjennom media er svært alvorlige, har pågått over lang tid og har rammet mange pasienter. Slike overgrep medfører belastninger og skadevirkninger for de utsatte, i tillegg til tapt tillit til helse- og omsorgstjenesten. Disse sakene kan også påføre samfunnet store omkostninger. Det er viktig for pasientsikkerheten at hendelsene blir varslet, og at helsepersonell som er ansvarlige for grensekrenkelser blir stoppet.

Etter at flere alvorlige overgrepssaker var blitt kjent, nedsatte Helse- og omsorgsdepartementet Pasientovergrepsutvalget i 2021 (7). Utvalget fikk i oppgave å undersøke overgrepssaker i helsetjenesten i tidsrommet 2010–2020 og fremme forslag til lovendringer. Utvalget hadde ikke i sitt mandat å vurdere forebyggende tiltak.

Ukoms samfunnsoppdrag er å bidra til forebygging av pasientskader. I arbeidet med denne undersøkelsen har vi hatt som siktemål å peke på hvordan samfunnet bedre kan forebygge og avverge at helsepersonell utsetter pasienter og brukere for seksualiserte handlinger. Vi har også sett på hvordan de som varsler om opplevelser av uakseptabel atferd hos helsepersonell blir ivaretatt i dagens varslingssystem.

Vi har valgt å undersøke to saker der pasienter, helsepersonell eller ledere har varslet om ansatte i helsetjenesten, som de mener har utvist grenseoverskridende seksualisert atferd. Det er ulike instanser som har en rolle og et ansvar for forebygging og håndtering av grenseoverskridende atferd i helse- og omsorgstjenesten. Vi har innhentet og gjennomgått skriftlig dokumentasjon fra kommuner, tilsynsmyndigheter og politi. Vi har intervjuet varslere, ledere og andre ansatte i kommunene, og saksbehandlere og ledere hos tilsynsmyndigheten.

I tillegg har vi gjennomført en spørreundersøkelse blant alle landets statsforvaltere om omfang og behandling av varsler om grenseoverskridende seksualisert atferd hos helsepersonell. Vi har også innhentet opplysninger fra landets pasient- og brukerombud om antall henvendelser knyttet til slike handlinger. I kapittel 11 beskriver vi nærmere hvordan vi har jobbet med informasjonsinnhenting og sikkerhetsfaglig analyse i undersøkelsen.

Avgrensninger og definisjoner

Ukom omtaler ikke hvilke kommuner rapportens eksempelsaker er hentet fra. Helse- og omsorgspersonell som utsetter pasienter og brukere for seksualiserte handlinger kan finnes i alle deler av helse- og omsorgstjenesten (7). Vi oppgir heller ikke hvilke statsforvalterembeter vi har intervjuet.

Vi beskriver ikke de konkrete handlingene det er varslet om. Vurderinger av forsvarlighet og eventuelle straffbare forhold ligger utenfor vårt mandat.

De to sakene vi har undersøkt handler om fastleger, men Helsetilsynets oversikt over administrative reaksjoner i 2023 viser at ulike yrkesgrupper i helse- og omsorgstjenesten er involvert i saker som dette (8). Vår rapport tar for seg håndteringen av seksualiserte grenseoverskridelser i helse- og omsorgstjenesten generelt.

Når det gjelder helsepersonell som har blitt fratatt autorisasjonen, eller personellgrupper uten autorisasjon som begår grenseoverskridende handlinger, viser Ukom til rapporten fra Pasientovergrepsutvalget (7). Utvalget peker på at en stadig større andel av saker som gjelder pliktbrudd begått av uautorisert helsepersonell blir håndtert og avsluttet hos Statsforvalteren, i stedet for at Helsetilsynet vurderer disse sakene med tanke på en reaksjon.

Ukom har undersøkt helsetjenester i offentlig regi i arbeidet med denne rapporten.

Vi omtaler Statsforvalteren og Statens helsetilsyn som tilsynsmyndigheten når vi omtaler disse samlet. Videre bruker vi begrepet varsel både om meldinger, klager og lovpliktige varsler.

Statens undersøkelseskommisjon
for helse-og omsorgstjenesten

Postboks 225 Skøyen
0213 Oslo
E-post: post@ukom.no
Org nr: 921018924